

Закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду

Монографія присвячена комплексному дослідженню інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві України, аналізу судових помилок і причин, що їх породжують, виявленню та усуненню колізій і прогалин правового регулювання цього цивільного процесуального інституту, вдосконаленню чинного цивільного процесуального законодавства України та підвищенню ефективності його застосування.

У монографії розглянуто й охарактеризовано становлення та розвиток правового регулювання інституту закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог, проаналізовано підходи до його правового регулювання у законодавстві зарубіжних держав. Визначено поняття та правову природу закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог, здійснено класифікацію підстав застосування інститутів закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду, а також аналіз кожної з них. Розглянуто особливості закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду у різних видах проваджень та у заочному розгляді справи, а також повернення судового збору в разі закриття провадження у справі чи залишення позову без розгляду.

Монографія буде цікавою для науковців, студентів, аспірантів і викладачів юридичних закладів вищої освіти, суддів та адвокатів, а також для всіх, кого цікавлять проблеми процесуальної економії, ефективності судового захисту та особливості функціонування інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному процесуальному праві України.

[ВОРОВЕЛЬ УЛЯНА БОГДАНІВНА]

**ЗАКІНЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ
ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ
БЕЗ УХВАЛЕННЯ
РІШЕННЯ СУДУ**

МОНОГРАФІЯ

ECUS

Харків — 2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського державного університету
внутрішніх справ (протокол від 24 вересня 2025 року № 2)*

Рецензенти:

Верба Ольга Богданівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ.

Навроцька Юлія Вячеславівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри права Факультету права Українського католицького університету.

Воробель У. Б.

B75 Закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду : монографія / Воробель У. Б. Харків : ЕКУС, 2025. — 592 с.
ISBN 978-617-7934-39-3

Монографія присвячена комплексному дослідженню інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві України, аналізу судових помилок і причин, що їх породжують, виявленню та усуненню колізій і прогалин правового регулювання цього цивільного процесуального інституту, вдосконаленню чинного цивільного процесуального законодавства України та підвищенню ефективності його застосування.

У монографії розглянуто й охарактеризовано становлення та розвиток правового регулювання інституту закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог, проаналізовано підходи до його правового регулювання у законодавстві зарубіжних держав. Визначено поняття та правову природу закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог, здійснено класифікацію підстав застосування інститутів закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду, а також аналіз кожної з них. Розглянуто особливості закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду у різних видах проваджень та у заочному розгляді справи, а також повернення судового збору в разі закриття провадження у справі чи залишення позову без розгляду.

Монографія буде цікавою для науковців, студентів, аспірантів і викладачів юридичних закладів вищої освіти, суддів та адвокатів, а також для всіх, кого цікавлять проблеми процесуальної економії, ефективності судового захисту та особливості функціонування інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному процесуальному праві України.

УДК 347.925/.347.927

The monograph offers a comprehensive study of the institution of termination of proceedings without a court judgment in civil procedure. The research addresses theoretical foundations, the evolution of the relevant legal regulation, and the practical implications of its application in Ukrainian and comparative procedural law. Particular attention is devoted to judicial errors arising in this context, the underlying causes of such mistakes, as well as the identification and elimination of inconsistencies and gaps within the current legislation. The work also proposes a classification of the grounds for applying the mechanisms of dismissal of proceedings and leaving a claim without consideration, accompanied by a detailed analysis of each type of ground.

Furthermore, the monograph explores the procedural particularities of terminating civil proceedings in different types of procedural forms, including default proceedings, as well as the issue of refunding court fees where proceedings are dismissed or claims are left without consideration. In doing so, the research emphasizes the principles of procedural economy, the effectiveness of judicial protection, and the balance between the rights of parties and the interests of justice.

The findings and conclusions of this study may be of interest to legal scholars, postgraduate students, and lecturers of law faculties, as well as to judges, practicing lawyers, and all those concerned with the efficiency and effectiveness of civil justice in Ukraine.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	6
--	----------

Вступ	8
--------------------	----------

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві	12
--	-----------

§ 1. Генезис інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві	13
---	----

§ 2. Закінчення провадження без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог у цивільному процесуальному праві іноземних держав	30
---	----

§ 3. Поняття та правова природа інституту закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог	55
--	----

§ 4. Класифікація підстав закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві України	80
--	----

Розділ 2. Закриття провадження у справі	89
--	-----------

§ 1. Закриття провадження у справі з підстав, які свідчать про неправомірність відкриття провадження у справі	90
---	----

§ 2. Закриття провадження у справі з підстав, які свідчать про недоцільність продовження розгляду справи	113
--	-----

§ 3. Закриття провадження у справі з підстави, яка свідчать про об'єктивну неможливість продовження розгляду цивільної справи	140
--	-----

Розділ 3. Залишення справи без розгляду	154
--	------------

§ 1. Залишення справи без розгляду з підстав, які свідчать про неправомірність відкриття провадження у справі	155
---	-----

§ 2. Залишення справи без розгляду з підстав, які свідчать про відсутність потреби (недоцільність) продовження розгляду справи ...	222
--	-----

§ 3. Залишення справи без розгляду з підстав, які свідчать про неможливість продовження розгляду справи, у зв'язку зі зміною юрисдикції.	306
§ 4. Залишення справи без розгляду з підстав, які свідчать про невиконання позивачем (заявником) процесуальних обов'язків.	317

Розділ 4. Особливості закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду в різних видах проваджень та у заочному розгляді справи 336

§ 1. Особливості закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду по суті заявлених вимог у наказному провадженні.	337
§ 2. Особливості закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду по суті заявлених вимог в окремому провадженні.	353
§ 3. Закінчення заочного розгляду справи без ухвалення рішення суду по суті заявлених вимог.	360

Розділ 5. Повернення судового збору у разі закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві України 371

§ 1. Процесуальні особливості повернення судового збору у разі завершення розгляду цивільної справи без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві України.	372
§ 2. Повернення судового збору у зв'язку із закриттям провадження у цивільній справі.	394
§ 3. Повернення судового збору у зв'язку із залишенням справи без розгляду в цивільному судочинстві України.	412

Список використаних джерел. 429

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

абз.	— абзац
АТ	— акціонерне товариство
АТ КБ	— акціонерне товариство комерційний банк
ВП ВС	— Велика Палата Верховного Суду
ВС	— Верховний Суд
ВСУ	— Верховний Суд України
ВССУ	— Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
гр.	— громадянин (громадянка)
грн	— гривня
ЄС	— Європейський Союз
ЄСПА	— Європейський суд з прав людини
ЗК України	— Земельний кодекс України
КГС ВС	— Касаційний господарський суду у складі Верховного Суду
коп.	— копія
КЦС ВС	— Касаційний цивільний суду у складі Верховного Суду
м.	— місто
ОП КЦС ВС	— Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду
п.	— пункт
пп.	— пункти
ПАТ	— публічне акціонерне товариство
ПрАТ	— приватне акціонерне товариство
р.	— рік
реч.	— речення
СК України	— Сімейний кодекс України
ст.	— стаття
ст.ст.	— статті
ТОВ	— товариство з обмеженою відповідальністю

ЦК України	— Цивільний кодекс України
ЦПК Естонії	— Цивільний процесуальний кодекс Естонської Республіки
ЦПК Італії	— Цивільний процесуальний кодекс Італійської Республіки
ЦПК Грузії	— Цивільний процесуальний кодекс Грузії
ЦПК Литви	— Цивільний процесуальний кодекс Республіки Литва
ЦПК Молдови	— Цивільний процесуальний кодекс Республіки Молдова
ЦПК Німеччини	— Цивільний процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини
ЦПК Польщі	— Цивільний процесуальний кодекс Республіки Польща
ЦПК України	— Цивільний процесуальний кодекс України
ЦПК УРСР	— Цивільний процесуальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки
ЦПК Франції	— Цивільний процесуальний кодекс Французької Республіки
ч.	— частина
чч.	— частини

ВСТУП

Інститут закінчення провадження без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог є одним із найбільш дискусійних та водночас фундаментальних

у сучасному цивільному процесуальному праві. Його значення зумовлюється тим, що він безпосередньо пов'язаний з реалізацією конституційного права на судовий захист, принципами змагальності, диспозитивності та процесуальної економії,

а також із гарантіями справедливого судового розгляду. У сучасних умовах реформування правової системи України, вдосконалення судочинства та посилення ролі правових механізмів захисту прав і свобод людини та громадянина, дослідження особливостей цього інституту набуває особливої наукової та практичної актуальності.

Слід зазначити, що інститут закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду не є новим явищем для вітчизняного процесуального права. Його витоки простежуються ще у ЦПК УРСР 1963 року, який закріплював такі процесуальні форми, як закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду. Уже в той період науковці активно звертали увагу на теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з їх застосуванням. Значним здобутком науки процесуального права стала дисертація відомого українського вченого Є. Г. Пушкаря «Завершення цивільних справ без ухвалення судового рішення у позовному провадженні», захищена у 1968 році, яка фактично започаткувала системне дослідження проблематики завершення провадження без вирішення спору по суті спору (вимоги). Внесок у розвиток цієї тематики здійснив і литовський дослідник С. І. Велівіс, який у 1971 році присвятив свою роботу аналізу інституту залишення цивільної справи без розгляду судом першої інстанції.

Водночас необхідно враховувати, що від часу захисту цих робіт минуло понад півстоліття. За цей період Україна пройшла

етапи глибоких трансформацій: відбулася розбудова незалежної, суверенної держави, реформовано правову систему, докорінно змінено судоустрій, а також прийнято новий ЦПК України. Внаслідок цього доктринальні напрацювання минулого не відображають повною мірою сучасних реалій та потреб сьогодення. Слід підкреслити, що попри окремі публікації, присвячені окремим аспектам проблеми, комплексного монографічного чи дисертаційного дослідження, спрямованого на аналіз інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в умовах дії чинного ЦПК України, дотепер не проведено.

Особливої уваги заслуговує практичний досвід застосування положень ЦПК України 2004 року, який накопичено за понад двадцятирічний період його дії. Аналіз судової практики свідчить про наявність як позитивних результатів, так і численних проблемних моментів, що виникають під час реалізації положень про закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду. Ідеться не лише про прогалини та суперечності в законодавчому регулюванні, а й про відсутність єдиного підходу у правозастосовній практиці, що нерідко призводить до судових помилок, порушення принципу правової визначеності та необхідності перегляду ухвал судів вищими інстанціями.

З огляду на викладене, стає очевидною нагальна потреба у ґрунтовному переосмисленні та науковому осмисленні інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду, його сутності, правової природи, місця у системі цивільного процесуального права та ролі у забезпеченні балансу між інтересами сторін і завданнями судочинства. Особливо важливим видається розгляд питання крізь призму таких принципів, як доступність правосуддя, процесуальна економія та неприпустимість зловживання процесуальними правами.

Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці провідних українських та зарубіжних учених у галузі цивільного процесуального права, зокрема А. В. Андрушка, С. С. Бичкової, Ю. В. Білоусова, О. Г. Бортнік, О. Г. Брателя, Н. В. Василини, С. І. Велівіса, О. Б. Верби, Р. О. Гавріка, І. О. Ізарової, В. В. Кома-

рова, С. О. Короеда, В. М. Кравчука, Д. Д. Луспеника, Ю. В. Навроцької, Д. М. Притики, Ю. Д. Притики, Є. Г. Пушкаря, Н. А. Сакари, С. В. Сенік, І. Ю. Татулич, О. І. Угриновської, С. Я. Фурси, Г. В. Чурпіти, А. С. Штефан, М. Й. Штефана, О. В. Шутенко, М. М. Ясинка та багатьох інших. Їхні напрацювання створюють необхідне підґрунтя для сучасного дослідження та дозволяють здійснити як історико-правовий, так і порівняльно-правовий аналіз проблематики.

Мета монографічного дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному процесуальному праві України, виявленні теоретичних і практичних проблем його застосування, визначенні напрямів удосконалення чинного законодавства та формулюванні рекомендацій щодо підвищення ефективності судочинства.

Досягнення зазначеної мети потребує вирішення низки конкретних завдань, серед яких:

- визначення поняття та з'ясування правової природи інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду;
- аналіз існуючих класифікацій підстав закриття провадження та залишення позову без розгляду, формування авторської класифікації;
- дослідження підстав закриття провадження у справі, що свідчать про неправомірність відкриття провадження;
- аналіз специфіки підстав, які відображають недоцільність продовження розгляду справи у зв'язку з добровільним урегулюванням спору сторонами;
- розгляд підстав закриття провадження у справі, зумовлених неможливістю продовження процесу з незалежних від суду та сторін причин;
- дослідження підстав залишення справи без розгляду у зв'язку з порушенням позивачем умов реалізації права на звернення до суду;
- аналіз особливостей залишення справи без розгляду через волевиявлення сторін;
- виявлення характерних ознак підстав, пов'язаних із невиконанням сторонами покладених на них процесуальних обов'язків.

Таким чином, актуальність теми дослідження визначається потребою у створенні цілісної доктрини інституту закінчення провадження без ухвалення судового рішення по суті заявлених вимог, яка б враховувала сучасні тенденції розвитку цивільного процесу, міжнародні стандарти правосуддя та практику Європейського суду з прав людини. Комплексне дослідження дозволить не лише заповнити наявні прогалини в науці, а й сприятиме підвищенню ефективності правозастосування, забезпеченню балансу між інтересами учасників процесу та завданнями цивільного судочинства в Україні.

[РОЗДІЛ 1]

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗАКІНЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ
БЕЗ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ СУДУ
В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Перейти на сайт →